

ks. prałat Wnuk. On nigdy nie zapomniał Polski, nigdy nie zapomniał swojej diecezji. Nigdy nie zaprzestał wspierać ośrodków kulturalnych w Polsce [...]. Jednocześnie ks. prałat umiał ukazać Wam szersze horyzonty, umiał zainteresować Was sprawami miasta Windsor, diecezji London i całego Kościoła kanadyjskiego [...]. Nie potrzebujemy getta. Potrzebujemy ludzi, którzy pozostając sobą, będą dumni ze swego dziedzictwa chrześcijańskiego, włączą się w sposób czynny i odpowiedzialny w życie społeczne kraju” (s. 198-199).

*

Fakty z życia Księdza Wnuka zostały wpisane i rozpisane w ośmiu rozdziałach niezwykle pieczołowicie przygotowanej i wydanej książki (I. *Młodość i początki kapłaństwa* s. 19-42; II. *Proboszcz i organizator życia kościelnego w Kanadzie* s. 43-77; III. *Działalność społeczna* s. 79-99; IV. *Organizator pomocy fundacyjno-dobroczynnej* s. 101-129; V. *W kręgu słowa* s. 131-159; VI. *Kontakty z Polską* s. 161-179; VII. *Jubileusze, godności, odznaczenia* s. 181-209; VIII. *Ostatni etap* s. 211-224). Poprzedza je *Słowo wprowadzające* abpa Henryka J. Muszyńskiego – przyjaciela księdza Wnuka (s. 5-7), *Wykaz skrótów* (s. 9) oraz *Wstęp* (s. 11-18). Wieńczy *Zakończenie* (s. 225-227), bardzo ważny dla pracy źródłowej *Aneks* (s. 229-259), *Bibliografia* (s. 261-272), wielojęzyczne streszczenia (s. 273-289), *Indeks osobowy* (s. 291-296) oraz kilkunastu spis treści.

Świadectwo księdza prof. Walkusza o *Śłudze oddanym Kościołowi i ludziom*, bo tak należałoby przetłumaczyć łaciński tytuł książki, stanowi przykład dobrej roboty i umiejętnego wykładu, a równocześnie zachętę, by wzbogacać historię Polonii, dzieje Kościoła na Obczyźnie oraz historię Narodu nowymi świadectwami. Sama książka może stać się inspiracją, by zająć się opisem życia osób w niej występujących już to w formie opracowań wstępnych, pilotażowych, już to podejmując trud archiwalnej kwerendy wybitnych polskich duszpasterzy i świeckich apostołów Kościoła rzymskokatolickiego na północnej półkuli.

Marek Marczewski

Stanisław Ludwik Piech, *Wychować dla Kościoła i państwa. Formacja elity duchowieństwa galicyjskiego w Wiedniu 1775-1918*, Kraków: Wydawnictwo UNUM 2009, ss. 475.

Monografia prof. Piecha to cenna pozycja przybliżająca ważny dla Kościoła wschodnioeuropejskiego okres dziejów. Zakres badawczy został przez Autora zawę-

zony podwójnie: najpierw geograficznie do Kościoła galicyjskiego, później chronologicznie do okresu zaborów. Przedmiot badań stanowi struktura edukacyjna elit kościelnych pod zaborem austriackim, skupiona wokół kilku instytucji wiedeńskich między 1775 a 1918 r. (jak widać, ramy chronologiczne wyznaczone są przez rozpiętość czasu zaborów).

Z punktu widzenia układu monografii przyznać trzeba, iż książka odznacza się szlachetną, przejrzystą i prostą strukturą. Obszerny materiał badawczy został ujęty analitycznie i syntetycznie w formie ośmiu rozdziałów, które gradualnie wprowadzają w dzieje galicyjskiego kształcenia teologicznego w Wiedniu. Pierwszy z nich przedstawia sytuację Galicji „w obrębie austriackiej polityki kościelnej”: rozdział ten stanowi fundament całej książki, opisuje bowiem podstawowe koordynaty i założenia józefinizmu, w tym reformę studiów teologicznych. Następnymi sześć rozdziałów to prezentacja poszczególnych placówek naukowo-dydaktycznych w Wiedniu: Królewskiego Grekokatolickiego Seminarium Duchownego (rozd. 2), Wiedeńskiego Cesarско-Królewskiego Konwiktu Miejskiego (rozd. 3), Grekokatolickiego Seminarium Centralnego (rozd. 4). Wszyscy alumni wspomnianych powyżej instytucji byli równocześnie studentami Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Wiedeńskiego, któremu poświęcony jest rozdział 6. Dzieje Wyższego Instytutu Naukowego dla Księża Diecezjalnych (Frintaneum) przedstawia natomiast rozdział 5. Kolejne dwa poświęcone są okresom naznaczonym szczególnym napływem studentów z Galicji wschodniej (rozd. 7) oraz *Wirkungsgeschichte* wiedeńskiej edukacji teologicznej (rozd. 8, który traktuje o dalszych losach absolwentów instytucji wiedeńskich na różnych polach działalności kościelnej: hierarchicznej, naukowej, wychowawczej i duszpasterskiej). Książka zaopatrzona jest również w pięć aneksów zawierających ciekawe dane archiwalne (wśród nich pozwolę sobie wspomnieć jedynie o wykazie drukowanych prac wychowanków wiedeńskich instytutów teologicznych, który pokazuje, jak szerokie zainteresowania teologiczne kultywowano w Wiedniu).

Metoda użyta do badań bazuje na wnikliwej interpretacji źródeł przede wszystkim w postaci archiwów wspomnianych placówek i poszczególnych diecezji. Bez wątpienia można stwierdzić, iż Autor przebadał sumiennie całość dostępnych materiałów, dokonał nie tylko ich wnikliwej lektury, ale zadał sobie również wiele trudu w ich twórczej (bo syntetycznej) prezentacji. Książka zawiera wiele wiadomości dotyczących programów studiów, poszczególnych wykładów, kadry naukowej oraz konkretnych struktur i procesów wychowawczych. Autor analizuje również i często przytacza fragmenty korespondencji alumnów ze swoimi biskupami. Z całości wyłania się obfita i bogata synteza wniosków: życie codzienne studentów w Wiedniu zostało przedstawione w różnych aspektach. Czytelnik dowiaduje się nie tylko o obiektywnych i zewnętrznych wydarzeniach, normach i strukturach życia dydaktyczno-naukowego w Wiedniu, ale również zaznajamia się z całym przebogatym światem subiektywnego ich przeżywania. Prof. Piech opisuje historię ukazaną zarówno od strony różnych instytucji, jak i poszczególnych ich adeptów. Lektor ma wrażenie uczestniczenia w opisywanych wydarzeniach; historia staje się tu częścią teraźniejszości, wiedzą egzystencjalną. To wszystko sprawia, że lektura monografii stanowi prawdziwą przyjemność, tak rzadko dzisiaj kojarzoną z fachową książką naukową, której wybitnym przykładem jest przecież prezentowana publikacja.

Chciałbym w tym miejscu zwrócić uwagę na teologiczną wartość recenzowanej monografii. Związana jest ona nie tylko z samym przedmiotem badań (wszak ten stanowi opis kształcenia teologicznego), ale z samym podejściem do historii Kościoła jako nauki. Monografia prof. Piecha pokazuje, jak istotnie historia Kościoła związana jest z teologią, jak istotnie jest ona teologiczna. Związek historii i teologii stanowi ukryty temat rozważań naszego Autora, który stawia sobie pytanie o sens teologicznego kształcenia, na ile wpisany on zostaje w historyczny konkret miejsca i czasu. Podejmując temat teologicznego kształcenia galicyjskiej młodzieży duchownej, Autor nie tylko opisuje pewien okres dziejów teologii, ale również wyraźnie pokazuje, jak sama teologia – jako ludzka działalność – wpisana jest w szerszy kontekst historyczny. Lektura monografii Piecha przedstawia ową historyczną kontekstualność teologii i właśnie z tego powodu jest cenną i polecaną lekturą dla samych teologów, którzy niezbyt często widzą przedmiot swoich badań teologicznych jako konkretnie uwarunkowany historycznie i geograficznie. Co więcej, wpisując teologię w konkretne dzieje, Autor dowodzi *implicite* istotnej wagi samej historii dla działalności teologicznej. Teologia chrześcijańska stanowi nie tylko refleksję nad wiarą, ale i nad historią owej wiary bądź historycznymi postaciami owej wiary i jej hermeneutyki w dziejach. W rzeczy samej, chrześcijańska teologia od zawsze stanowiła próbę zrozumienia historii, którą traktuje jako jedno ze swoich uprzywilejowanych miejsc poznania.

Ks. Piech prezentując dzieje galicyjskiego kształcenia duchowieństwa przedstawia pewną wizję teologiczną, która legła u podstaw takiego kształcenia. Z tego punktu widzenia istotny jest związek, jaki Autor odkrywa między samą teologią a wychowaniem. Prof. Piech potrafił po mistrzowsku uchwycić ów fundamentalny dla samej teologii związek z wychowaniem człowieka. Mamy w pamięci zapewne prace Piera Hadot, w których przekonuje nas o związku starożytnej filozofii z ideą wychowania. Filozofia starożytna – zdaniem Hadot – była niczym innym, jak „ćwiczeniem duchowym”. Prof. Piech udowadnia, iż ta klasyczna idea poszukiwania mądrości, motywowana pragnieniem moralnego i osobowościowego doskonalenia się, jest nieobca chrześcijańskiemu rozumieniu teologii. Z kart monografii wyłania się obraz teologii zatroskanej o wychowanie i ściśle z nim związanej. Autorowi udało się ukazać wiedeńskie studia galicyjskiego duchowieństwa w ich prawdziwie teologiczno-egzystencjalnej konstelacji. Opisując historię kształcenia kadr duchowieństwa, ks. Piech, ukazał przejrzyście wychowawczą rolę, jaką spełnia teologia, a również oczywisty fakt, iż jej studiowanie pociąga za sobą konieczność równoczesnego wychowywania. W miejscach poświęconych analizie wspomnień studentów czy ich korespondencji monografia przedstawia jednoznaczny obraz wspólnoty naukowej, skupionej nie tylko na poszukiwaniu wiedzy i rozumienia, ale nade wszystko na kształceniu i samokształceniu charakteru.

Prezentowana monografia pokazuje również, iż owo teologiczne kształcenie nie powinno być podporządkowane innym, niż duchowe, celom. Autor stawia otwarcie istotne pytanie: czy między innymi próba centralizacji studiów teologicznych nie była próbą kształcenia bardziej dla józefinizmu niż dla Kościoła? (s. 53).

Monografia prof. Piecha stanowi cenne narzędzie również w rękach teologa. Z tej perspektywy należy zauważyć kilka jej cech, które będą przydatne również teologom

w ich konkretnej pracy. Po pierwsze, ukazuje ona wagę powiązania dydaktyki teologicznej z kształceniem osobowości studentów, po drugie, uświadamia zarówno wartość, jak i granicę kontekstualizacji w teologicznej dydaktyce, po trzecie zaś, *least but not last*, jest skarbnicą wiadomości i informacji o wycinku historii teologii związanym z Uniwersytetem w Wiedniu. Już pobieżna lektura książki pozwala orientować się w profesorskiej kadrze oraz w zagadnieniach, jakie żywo były dyskutowane i nad którymi pracowano w omawianym fragmencie dziejów. Z tego punktu widzenia bardzo cenne okazują się krótkie biogramy wybitnych profesorów teologii, które zgrabnie podaje Autor, oszczędzając tym samym pracy poszukiwania w innych opracowaniach.

Ks. Robert J. Woźniak
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

S. Małgorzata Wirgilia W r o ń s k a, *Powstanie Zgromadzenia Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej*, Luboń 2010, ss. 288 + 4 tab.

Polska historiografia zakonna wzbogaciła się o nową pracę autorstwa Małgorzaty Wrońskiej, siostry Wirgilii ze Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny – Służebniczek Wielkopolskich. Siostra poprzez swoje badania naukowe nad życiem i działalnością Edmunda Bojanowskiego przyczyniła się w znacznym stopniu do rozwoju charyzmatu Zgromadzenia Służebniczek. Kontynuacją jej naukowego rozwoju miała być rozprawa doktorska z historii Kościoła. Praca została przygotowana pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Z. Zielińskiego na seminarium naukowym z Historii Kościoła w XIX i XX wieku. Promocja doktorska nie odbyła się z powodu śmierci Autorki w 2002 r. Obszerny materiał, który zgromadziła, stał się dostępnym szerszemu gronu czytelników, dzięki wydaniu jej pracy w 2010 r. przez Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Wielkopolskich.

Książka jest jedną z niewielu dobrze udokumentowanych pozycji na temat powstania Zgromadzenia Służebniczek Maryi i jego Założyciela – bł. Edmunda Bojanowskiego. Trzeba jednak przyznać, że liczba publikacji i opracowań dotyczących działalności wychowawczej, społeczno-charytatywnej i literackiej E. Bojanowskiego, które pojawiły się w ostatnich latach, znacznie wzrosła, co jest dowodem dużego zainteresowania jego osobą i dziełem. W ten sposób XIX-wieczny pedagog stając się wzorem dla świeckich, mobilizuje służebniczki do poznania, zrozumienia i twórczego